

УДК: 574.3

С. О. МАКАРЧУК, асп., **А. В. ЯРЕМИЧ**, асп., **А. В. САГАЙДАК**, ст. викл.,
С. Г. БОЙЧЕНКО, д-р геогр. наук, доц.,
В. І. КАРАМУШКА, канд. біол. наук, доц.

Національний університет «Києво-Могилянська Академія», м. Київ

СПІВІСНУВАННЯ ПОПУЛЯЦІЙ ЧАПЛІ СІРОЇ (ARDEA CINEREA) ТА ЛЕЛЕКИ БІЛОГО (CICONIA CICONIA) В РЛП «МІЖРІЧИНСЬКИЙ»

Анотація: Представлено дані польових моніторингових досліджень спільного колоніального поселення лелеки білого (*Ciconia ciconia*) та чаплі сірої (*Ardea cinerea*) на території Міжрічинського регіонального ландшафтного парку (Чернігівська область). Описано методологію збору кількісних показників популяцій обох видів та обговорюються дані щодо місця розташування колонії, кількості гнізд, чисельності молодих особин та характерні особливості популяцій.

Ключові слова: Лелека білий, чапля сіра, колонія, популяція, гніздування, Міжрічинський РЛП

Annotation: Data of the field monitoring studies of a common colonial settlement of white stork and gray heron on the territory of the Mizhrichynsky Regional Landscape Park (Chernihiv region) are presented. The methodology of quantitative data gathering about populations of both species is described. The methodology of collecting quantitative indices of populations of both species is described, and data on the colony location, number of nests, number of young individuals and other characteristics of populations are discussed.

Keywords: White Stork, Gray Heron, Colony, Population, Nesting, Mizhrichynski

Гніздування лелеки білого (*Ciconia ciconia*) в межах населених пунктів України є звичним явищем. В деяких випадках лелеки утворюють компактні колонії, що можуть налічувати кілька десятків гнізд [1, 2]. Значно рідше зустрічаються колонії чаплі сірої (*Ardea cinerea*), але їх гніздування в населених пунктах не є типовим. Виявлені гніздування сірих чапель не рідко локалізовані в умовах тісного сусідства з гніздами лелек білих [3]. Так, згідно з опублікованими даними, у 2009 – 2013 рр. на околиці с. Морівськ Козелецького району Чернігівської області була зафіксована колонія лелек у складі від 25 до 34 пар, що гніздились на соснах. Поруч із лелеками щороку спостерігали гніздування від 4 до 7 пар сірої чаплі. Але у 2013 році чапель не було виявлено [3]. Нам не вдалося розшукати опубліковані дані орнітологічного моніторингу цієї колонії за період 2014 – 2018 рр., але згідно з повідомленнями співробітників РЛП гніздування не переривалося.

Моніторингове дослідження колонії-поселення чаплі сірої (*Ardea cinerea*) та лелеки білого (*Ciconia ciconia*), що знаходиться на території регіонального ландшафтного парку Міжрічинський в межах населеного пункту на березі р. Десни, було проведене впродовж травня – липня 2019 р. Колонія розташовується на території кладовища села Морівськ.

Переважає більшість гнізд сформована на соснах. Найкоротша відстань від колонії до річки Десна становить близько 500 метрів, до будинків – близько 50-70 метрів. Ареал розмноження обох популяцій характеризується розвиненим деревним ярусом, з проективним покриттям до 50-60%, висотою приблизно 12-16 метрів, що складається в основному із сосни звичайної (*Pinus sylvestris*).

Деревостан доповнюють береза повисла (*Betula pendula*), липа серцелиста (*Tilia cordata*) та робінія псевдоакація (*Robinia pseudoacacia*). Чагарниковий ярус розвинений слабо, представлений в основному ювенільними особинами видів основних порід деревостану, ступінь покриття незначний (10-20%). Трав'яний ярус представлений в переважній більшості антропофітами.

Окрім візуального спостереження та фотографування в дослідженні застосовували метод аерофото-відеозйомки з використанням квадрокоптеру Mavic Air 2 Pro. Фіксацію гнізд здійснювали з висоти 20-100 метрів. Отримані матеріали дали змогу здійснити кількісний та якісний аналіз характеристик популяцій лелеки білого та чаплі сірої в місці гніздування, зокрема, визначити кількість гнізд, їх розташування, чисельність молодих особин та кількість яєць в кладках.

Таким чином було виявлено 39 гнізд, 37 з яких розташовані на 15 соснах, та по одному гнізді та електроопорі та водонапірній башті. Кількість гнізд на одному дереві коливається від 1 до 8. Здебільшого гнізда лелек та чапель знаходяться в безпосередній близькості одне від одного. На деяких деревах було розташовано по кілька гнізд лелек і чапель. Гнізда чапель були локалізовані більш концентровано – вся популяція займала лише 5 дерев. Серед виявлених гнізд близько 20% становили покинуті або недобудовані й незаселені. Кількість заселених гнізд становила 32, серед яких 14 (44%) належали парам чаплі сірої, відповідно 18 гнізд були населені парами лелек білих (56%).

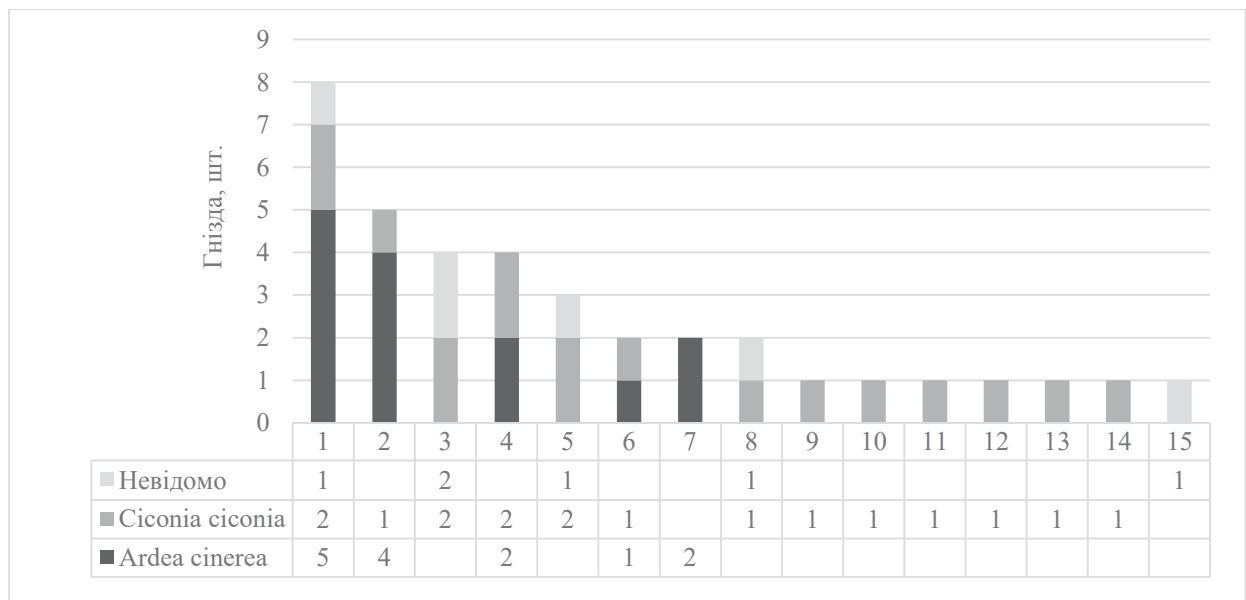

Рис.1 – Розташування гнізд на досліджуваній ділянці
(на осі абсцис – особини *Pinus sylvestris*)

Загальна чисельність популяції чаплі сірої становила 54 особини, популяція лелеки білого включала 50 особин. Чисельність потомства однієї пари лелеки білого коливалася від 1 до 4 особин і в середньому становила близько 3

молодих особини на пару дорослих особин. Аналогічний показник популяції чаплі сірої був дещо вищим (понад 4), а чисельність потомства на одну пару коливалася в межах від 2 до 6 особин (Рис. 2.)

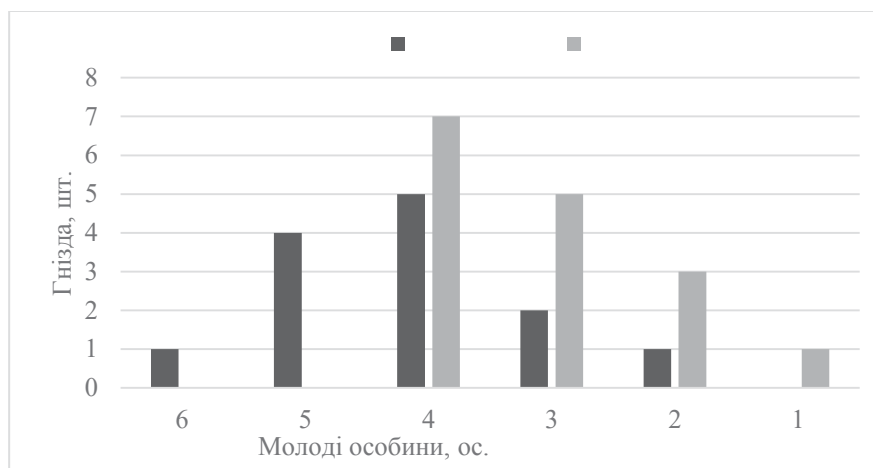

Рис. 2 – Розподіл чисельності молодих особин по гніздах

За увесь період спостереження не було виявлено ніяких ознак антагонізму між лелеками і чаплями, що свідчить про достатність кормової бази обох видів.

Перші вильоти молоді сірої чаплі були зафіксовані наприкінці червня, а молоді лелеки білої – на початку другої декади липня. Принаймні до кінця липня молодь обох видів перебувала або ж поверталася до своїх гнізд.

Результати проведеного моніторингу є важливими для подальших досліджень і можуть служити відправною точкою у вивченні динаміки чисельності та структури популяцій чаплі сірої та лелеки білого в наступних періодах з огляду на те, що ареали розмноження цих видів є спільними або ж значною мірою перекриваються.

Література:

1. Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д. Состояние популяции белого аиста (*Ciconia ciconia*) в Украине в 2013 г. / Беркут. – 2013. - Т. 22, вып. 2. - С. 90-103.
2. Смогоржевський Л. О. Фауна України. Птахи. Том 5, Випуск 1. Гагари. Норці трубконосі. Веслоногі, голінасті, фламінго / Л. О. Смогоржевський. – Київ: Наукова думка, 1979. – 188 с. – (Академія Наук Української РСР, Інститут зоології). – (Фауна України: в сорока томах; т. 5).
3. Грищенко В. М., Є. Д. Яблоновська-Грищенко. Нові дані про рідкісних птахів Лісостепу та Полісся України / Беркут. - 2013. – Т. 22, вип. 2. - С. 85–89.